MONAKEŻIMU FIL-PALESTINA

Il-bidu tal-monakeżimu fl-Art Imqaddsa hu moħbi f'ċertu misteru. Xi wħud, li jsegwu t-tradizzjoni patristika, jridu li dan kien prodott ta' importazzjoni mill-Eġittu, fejn kien twieled il-monakeżimu, u li minn hemm imbagħad xtered mal-Lvant Nofsani kollu. Oħrajn jippreżentaw il-monakeżimu bħala fenomenu li deher xi ftit jew wisq b'mod indipendenti u fl-istess ħin f'postijiet differenti. Fil-fatt, għalkemm il-monakeżimu ta' l-Eġittu, bil-figuri kbar tiegħu ta' S. Anton (250-356) u S. Pakomju (290-346) hu aktar qadim, hu fatt

li l-monakeżimu fis-Sirja u l-Mesopotamja żviluppa karatteristiċi proprji u oriġinali. Fl-Art Imqaddsa, imbagħad, insibu l-ewwel eżempju ta' kristjan li jirtira fl-eremitaġġ: hu l-każ ta' l-isqof Narcisso da Ġerusalemm (170-215), li fil-bidu tat-3 seklu, irtira fis-solitudni tad-deżert. Il-«Vita di Caritone» tirrakkonta dwar preżenza ta' eremiti maġenb il-Baħar il-Mejjet qabel ma S. Caritone kien waqqaf l-ewwel monasteru tiegħu madwar is-sena 330. Minkejja dan, ma hemmx kontinwità vera bejn dawn il-fenomeni mxerrdin tal-monakeżimu kif beda b'mod organizzat fil-Palestina matul ir-4 seklu.

Stejjer ta' eremiti qaddisin
L-ewwel wieħed fost dawn kien Ilarione. Hekk almenu jidher mill-istorja. Fil-«Vita» iddedikata lil dan ir-raheb ta' Gaza, San Ġilormu (qrib is-snin 342-419) li kien ġie f'Betleħem minn Ruma fis-sena 386, jindikah bħala l-fundatur tal-monakeżimu fil-Palestina. Awtur anonimu, li qrib is-snin 560-570 kiteb il-«Vita di Caritone», jippreżenta lil dan ta' l-aħħar bħala l-ewwel wieħed li ppropona l-ħajja eremitika, fuq l-eżempju tal-predeċessuri famużi Elija u Ġwanni l-Battista. Ilarione u Caritone jippreżentaw ruħhom għaldaqstant bħala żewġ pijunieri diversi fil-ħajja monastika tal-Palestina, f'żewġ ambjenti ġeografiċi distinti.

San Ilarione

Ilarione twieled f'Thabatha, li llum tissejjaħ Chirbett-umm-al-Tut, fin-nofsinhar ta' Gaza, fis-sena 291. Il-ġenituri tiegħu kienu pagani, u kienu bagħtuh jistudja l-grammatika f'Lixandra, l-Eġittu.
Hemmhekk hu sema' bil-fama ta' Anton, u għalkemm kellu biss ħmistax-il sena mar għand dan il-qaddis kbir, li dak iż-żmien kien jgħix Pispir, u dam jgħix miegħu għal xahar sħiħ. Il-bijografi jfakkru t-tislima orjentali ta' dawn il-monaċi, hekk mimlija simboliżmu: "Is-sliem, Anton, kewkba tiddi ta' filgħodu"; "Sliem lilek, Ilarione, kolonna ta' dawl li ssostni l-univers".
Imxifkel mill-għadd kbir ta' nies li kienu jiġu jżuruh u mill-morda li kienu jiġu jitolbuh fejqan, l-eremita kbir Ilarione mar lura lejn daru, fejn sadanittant il-ġenituri tiegħu kienu mietu. Ċeda parti mill-eredità tiegħu lil ħutu u lill-foqra, u fis-sena 307 irtira biex jgħix fis-solitudni fiż-żona

deżertika lejn il-lbiċ ta' Majuma, il-port ta' Gaza. Ġarr miegħu ħwejġu biss, fosthom tonka tal-ġild mogħtija lilu minn S. Anton, u beda jgħix ħajja jterraq minn post għal ieħor, u kien jiekol biss tin imqadded. L-ewwel snin tas-solitudni kienu ġlieda iebsa kontra l-passjonijiet tal-ġisem. Għal erba' snin kien jgħix f'għarix tal-qasab, imbagħad mar jgħix ġo għar, li fih lanqas seta' joqgħod bilwieqfa. Jirrakkontaw li hu qatt ma kien jaħsel ħwejġu, li kien ibiddilhom biss meta jaqgħu bċejjeċ, u li kien jaqta' xagħaru biss darba fis-sena, għall-okkażjoni ta' l-Għid. Wara li għex għal kważi tnejn u għoxrin sena fis-solitudni, il-fama tal-qdusija tiegħu bdiet tinfirex ukoll biex iġġib miegħu grupp ta' dixxipli. F'dan il-perjodu bdew jiġu attribwiti lilu diversi mirakli: fejjaq mara minn Eleutheropolis li kienet ilha sterili għal 15-il sena, fejjaq nies għomja, qajjem tfal mill-mewt, ikkura nies paralitiċi, u keċċa x-xjaten. Biex jaħrab darba għal dejjem il-għadd dejjem jiżdied ta' persuni li kienu jiġu jżuruh, fis-sena 356 iddeċieda li jħalli l-Palestina u jmur fl-Eġittu: id-dixxipli tiegħu ppruvaw iżommuh milli jagħmel dan u kien biss meta heddidhom li joqtol lilu nnifsu bil-ġuħ li ħallewh jitlaq. Telaq akkumpanjat minn erbgħin monaċi u wasal fl-Eġittu, żar l-aħħar post li fih kien għex Anton, li kien għadu kemm miet, u beda jgħix f'monasteru tar-rhieb ta' S. Pakomju. Billi kien ippersegwitat mill-fama tiegħu ta' tawmaturgu, ħarab lejn il-Libja, fejn wieħed minn sħabu seraqlu l-ftit ħwejjeġ li kellu, ħlief għall-ktieb ta' l-Evanġelji li hu kien kitbu meta kien għadu żagħżugħ.
Mil-Libja salpa lejn Sqallija, fejn ġie jiltaqa' miegħu d-dixxiplu Hesichio. Imma mill-ġdid ġie assaltat minn persuni morda li kienu jfittxu l-fejqan, u kellu jaħrab. Iż-żewġ monaċi l-ewwel sabu kenn fid-Dalmazja, u mbagħad fil-gżejjer Griegi u fl-aħħarnett f'Ċipru (364), fejn Ilarione qatta' l-aħħar snin ta' ħajtu f'għar f'post li ma kienx milqugħ faċilment. Il-post li fih miet, li hu blata ħarxa u karatteristika, sal-lum hu msejjaħ "Kastell ta' San Ilarione" jew "Kastell ta' Alla ta' l-Imħabba". Meta miet (371) Hesichio ħa lil ġismu f'Majuma, fejn hu midfun.
Fuq l-eżempju ta' dan il-qaddis, u minkejja li dan kien ħalla l-Palestina, l-ħajja monastika żviluppat b'ħeffa kbira. Fi ftit għexieren ta' snin, il-widien nexfin ta' madwar Ġerusalemm u Gaza imtlew b'folol ta' eremiti solitarji; bl-istess mod imtliet il-wita tal-Ġordan madwar Ġeriko, fejn kien hemm bosta għerejjex tal-qasab u tal-palm li fihom kienu jgħixu l-eremiti.

San Caritone

Interessanti wkoll hi l-istorja tal-pijunier l-ieħor tal-ħajja monastika, Caritone, l-ewwel anakoreta (eremita) fid-deżert tal-Lhudija. Caritone kien ġej

San Caritone

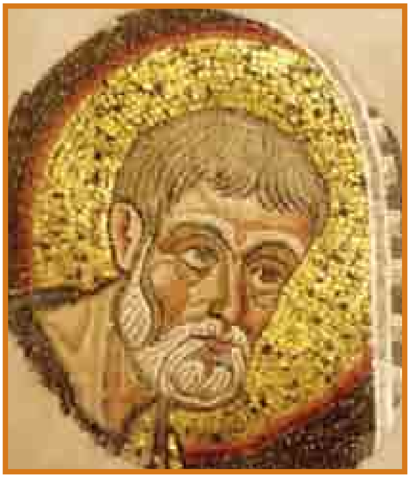

minn Licaonia, fl-Asja Minuri, fejn f'Ikonju (illum Konya fit-Turkija) kien konfessur tal-fidi waqt persekuzzjoni li kienet saret kontra l-insara (x'aktarx l-ewwel persekuzzjonijiet ta' Djoklezjanu fis-snin 303-304; oħrajn jaħsbu l-persekuzzjoni ipotetika ta' Aureliano, qrib is-sena 275). Caritone kien mar pellegrin f'Ġerusalemm. Waqa' f'idejn il-briganti, u dawn ġarrewh f'għar fil-wied ta' Faran, xi ftit kilometri fuq ix-xaqliba tat-tramuntana tal-Belt il-Qaddisa. F'dan l-għar, wara l-ħelsien mirakoluż tiegħu, hu beda jgħix qrib is-sena 322, u hawnhekk malajr ingħaqad miegħu numru dejjem jiżdied ta' dixxipli, l-ewwel nukleju ta' dik li kellha ssir il-"laura" ta' Faran, l-ewwel waħda fl-Art Imqaddsa ("laura" hi kelma li tirreferi għal monasteru mxabbat mal-blat, magħmul minn għerien u abitazzjonijiet tal-ġebel fuq barra, komuni fl-ambjent deżertiku tal-Palestina). Billi xtaq solitudni aktar iebsa, fis-sena 355 Caritone irtira fuq il-Muntanja tal-Kwarantena, fix-xaqliba tal-grigal ta' Ġeriko, quddiem il-Muntanja Nebo. Hawnhekk ukoll, iżda, ingħaqdu miegħu dixxipli ġodda, u twieldet għalhekk il-Laura ta' Duka (illum il-Monasteru tal-Kwarantena, jew tat-Tentazzjoni ta' Ġesù). Reġa' telaq minn hemmhekk, u din id-darba ħarab lejn id-deżert tal-Lhudija, f'ħondoq selvaġġ tal-wadi Khureitun (minn ismu Caritone), mhux bogħod mill-Herodion, fejn beda jgħix f'għar li ma jintlaħaqx. Ftit qabel ma miet, reġa' lura lejn il-Laura ta' Faran, minn fejn hu ddetta t-testment spiritwali tiegħu lill-monaċi kollha. Il-monakeżimu fil-Palestina kellu influssi kbar minn dak fl-Eġittu. F'Gaza – bil-ħidma ta' l-intermedjarju li kien Ilarione – il-monakeżimu assuma forma "eġizzjana" fuq il-mudell tal-monakeżimu ta' S. Anton Abbati. Dan il-mudell kien jikkonsisti f'missier spiritwali li madwaru kienu jinġabru, wara perjodu ta' solitudni, eremiti oħrajn li kienu jixtiequ jitgħallmu minnu d-dixxiplina tal-ħajja anakoretika (eremitika). Kif ġara fl-Eġittu, l-eremiti tad-deżert ta' Gaza kienu

miġbudin minn raġel, li l-fama ta' qdusija tiegħu kienet isservihom bħala attrazzjoni.
Fil-Lhudija, il-monakeżimu kien iħoss l-influss tal-kuntest kulturali u spiritwali ta' l-Asja Minuri, u assuma forma differenti. Ma kellux il-forma ta' xi għażla individwali u nieqsa mill-element axxetiku, imma dik ta' esperjenza ta' ħajja assoċjattiva, fejn wieħed kien jisħaq fuq il-fidi, l-umiltà, il-konfidenza f'Alla, l-imħabba ta' l-aħwa. Hekk kienu tqiegħdu l-bażi ta' dik li kellha ssir il-"laura" karatteristika tal-Palestina, li bdiet tidher fis-seklu 5. L-ewwel monasteru mwaqqaf minn Caritone jinsab mhux tant bogħod minn Ġerusalemm, maġenb it-toroq li minnhom jgħaddu l-pellegrini biex jaslu fil-Belt il-Qaddisa. Fost ir-raġunijiet li iddeterminaw it-twelid tal-monakeżimu fid-deżert tal-Lhudija, tippredomina l-attrazzjoni u l-viċinanza lejn il-Postijiet Qaddisa.

Monakeżimu fl-inħawi tal-Belt il-Qaddisa ta' Ġerusalemm

Il-ġibda tal-monaċi li kienu joqogħdu fid-deżert ta' Lhudija kienet dejjem lejn il-Postijiet Qaddisa. Il-monakeżimu li żviluppa f'dawn l-inħawi kien marbut ħaġa waħda mal-prattika tal-pellegrinaġġ, u kellu f'Ġerusalemm u f'Betleħem iċ-ċentri ewlenin tiegħu. Imma xtered ukoll f'lokalitajiet oħrajn, li kienu jiġu nkużi fil-«Loca Santa» li kienu jżuru l-pellegrini ta' l-ewwel sekli. Kienet komunità għal kollox kosmopolita. Bosta minn dawn l-irħieb, l-aktar famużi fosthom, kienu jiġu mid-dinja rumana kollha kemm hi. Fuq l-Għolja taż-Żebbuġ insibu lit-Taljan Innocente, lil Melania l-kbira u Rufino, li ġew minn Ruma, lil Evagrio, li kien ġej minn Pontu, lil Palladio, li kien ġej mill-Galazja, kif ukoll Melania ż-żgħira, neputija ta' Melanja l-kbira, flimkien ma' żewġha Piniano u ommha Albina. Aktar tard insibu liż-żagħżugħ Nabarnughi, li kien prinċep mill-Ġeorġja, u lil ħabibu Mitridate (li wara l-professjoni tagħhom quddiem Geronzio, bijografu ta' Melania ż-żgħira, saru Pietru Iberico

il-Muntanja tal-Kwarantena

Inżul ix-xemx fuq il-Għolja taż-Żebbuġ

u Giovanni). F'Betleħem insibu lil Cassiano u lil ħabibu Germano, li kienu ġejjin mis-Scythia jew minn Provenza; in-nobbli Paola, flimkien ma' bintha Eustochio, u S. Ġilormu, li kienu ġejjin minn Ruma, kif ukoll Paola ż-żgħira, neputija ta' S. Paola u kuġina ta' Melania ż-żgħira.

F'Betleħem kienet tgħix ukoll S. Pelagia. Din kienet attriċi u żeffiena f'Antjokja, u kienet dejjem imdawra minn gruppi ta' żgħażagħ, li kienu miġbudin lejha minħabba s-sbuħija tagħha ta' l-għaġeb. Ikkonvertiet bil-ħila ta' l-isqof Nonnos, biegħet ġidha kollu u marret Ġerusalemm, fejn bdiet tgħix bħala eremita fuq l-Għolja taż-Żebbuġ, moħbija taħt bixra ta' raġel u bl-isem ta' Pelagio. Kien biss f'mewtha, meta l-monaċi ġew biex iġorru ġisimha, li skoprew li hi kienet, fil-fatt, mara.

Barra mill-Għolja taż-Żebbuġ u Betleħem, il-kwartier tax-xaqliba tal-punent ta' Ġerusalemm kien ukoll wieħed mill-postijiet ippreferiti tal-monaċi. Hemmhekk għex u miet (fis-sena 428) Passarione l-arkimandrita, li kien is-superjur kważi tal-monaċi kollha. Fil-Palestina mbagħad din l-awtorità bdiet tinqasam bejn l-arkimandrita ta' l-eremiti, li kien responsabbli minnhom, u l-arkimandrita taċ-ċenobiti. Passarione waqqaf ċenobju (monasteru) għal dawk li kienu jissejħu «Spudaíoi» (devoti), li kienu gruppi ta' axxeti kemm irġiel kif ukoll nisa, li kienu jgħixu fil-kwartieri tas-Santa Sijon.

Flimkien mal-ħajja axxetika, dawn il-monaċi tal-Belt il-Qaddisa (li bil-grieg kienu jissejħu «hagiopoliti») kienu miftuħin għad-dinja u kienu jikkultivaw rabta intima ma' l-istituzzjonijiet ekkleżjastiċi preżenti fil-Postijiet Qaddisa, billi jieħdu sehem u janimaw il-ħajja liturġika ta' Ġerusalemm, imma wkoll billi kienu jipprattikaw attività soċjali u intellettwali intensa.

Fuq l-Għolja taż-Żebbuġ kien hemm monasteru li fih l-irħieb kienu jikkupjaw il-klassiċi kbar tal-kultura griega-rumana. Normalment kienu jipprattikaw l-ospitalità tal-pellegrini u tal-monaċi li kienu jiġu Ġerusalemm biex jitolbu. F'Betleħem, Paola – li diġà kienet bniet tliet monasteri għas-sorijiet tagħha, maġenb il-Bażilika tan-Nativitá, u monasteru ieħor għall-irġiel, qrib il-qabar ta' Rakele – bniet ukoll ospizju għall-pellegrini. Flimkien ma' din il-ħidma ta' ospitalità kienu jassoċjaw ukoll l-assistenza tal-foqra u tal-morda.

Maġenb din il-fjoritura ta' monakeżimu latin kien hemm ukoll il-monakeżimu orjentali, u mhux biss dak grieg. Insibu preżenza monastika Armena, Sirjaka, Kopta, Etjopika, Ġeorġjana u Russa.

Il-preżenza monastika Latina spiċċat prattikament mat-telfa tar-renju tal-Kruċjati. Sas-seklu li għadda l-unika preżenza Latina fl-Art Imqaddsa kienet magħmula biss mill-patrijiet Franġiskani, kustodji tal-Postijiet Qaddisa.